วารสาร มจร บาฬีศึกษาพุทธโฆส ปริทรรศน์
Journal of MCU Palisueksabuddhaghosa Review
ISSN : 3057-1952 (ONLINE)

คุณค่าทางจริยธรรมของจิตอาสา : การสร้างแรงบันดาลใจและแนวทางการทำงานของมูลนิธิสุขศาลานุเคราะห์นครปฐมด้วยหลักธรรมทางพุทธศาสนา

Ethical Values of Volunteerism: Inspiring and Guiding the Operations of Sukhsalanukroh Nakhon Pathom Foundation with Buddhist Principles

ภานุมาตร์ เนโส, Panumart Neso[1]
E-mail: Mcupali001@gmail.com
พระมหาอุดร สุทฺธิญาโณ, Phramaha Udon Sutthiyano[2]
E-mail: Chonlapat_1969@hotmail.com
ธีร์ธวัช ภูมิประมาณ, Theethawat Phoomparmarn[3]
E-mail: acting.lt.theethawat@gmail.com

Received: May 20, 2026 **Revised:** July 6, 2026
Accepted: July 27, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าทางจริยธรรมของจิตอาสาในภารกิจกู้ภัย ของมูลนิธิสุขศาลานุเคราะห์นครปฐม โดยบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นกรอบอธิบายและแนวทางปฏิบัติ ใช้วิธีการศึกษาเชิงเอกสาร โดยสังเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ตำราพุทธศาสตร์ และเอกสารขององค์กร ผลการศึกษาพบว่า (1) หลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ทำหน้าที่เป็นรากฐานทางจริยธรรม ที่หล่อหลอมความเอื้ออาทร และความเป็นธรรมในการช่วยเหลือ (2) หลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เป็นพลังขับเคลื่อนภายในที่ยกระดับประสิทธิภาพการโฟกัสงาน และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และ (3) หลักบารมี 10 โดยเฉพาะทาน ขันติ สัจจะ อธิษฐาน และเมตตา เป็นเสาหลักของอุปนิสัย อาสาสมัครที่เสียสละ ซื่อสัตย์ และยืนหยัดต่ออุปสรรค การบูรณาการหลักธรรมทั้งสามหมวด ก่อให้เกิดผลเชิงระบบ ได้แก่ การตัดสินใจฉุกเฉินบนฐานสติและปัญญา ความรับผิดชอบและความโปร่งใสการทำงานเป็นเครือข่ายกับภาคส่วนต่างๆ

---

[1] อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
[2] อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
[3] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

และการเสริมพลังชุมชนอย่างยั่งยืน ผู้เขียนเสนอกรอบแนวคิด "3C Framework" สำหรับงานจิตอาสากู้ภัย ได้แก่ Compassion (พรหมวิหาร 4), Capability (อิทธิบาท 4) และ Character (บารมี 10) ซึ่งเป็นทั้งเข็มทิศเชิงจริยธรรม และแนวทางปฏิบัติที่ช่วยสร้างแรงบันดาลใจ ความยืดหยุ่นทางใจ และความยั่งยืนของภารกิจ ตลอดจนยกระดับ ความไว้วางใจของสังคมต่อองค์กรกู้ภัย

คำสำคัญ: คุณค่าทางจริยธรรม; จิตอาสา; อาสากู้ภัย; พุทธธรรม; มูลนิธิสุขศาลานุเคราะห์นครปฐม

Abstract

This academic article aims to analyze the ethical values of volunteerism in rescue operations at the Sukhsalanukroh Nakhon Pathom Foundation, integrating Buddhist principles as both an explanatory framework and a guideline for practice. The study employs documentary research, synthesizing data from the Tipiṭaka, commentaries, Buddhist scholarly texts, and organizational documents. The findings reveal that: (1) the Four Sublime States (*Brahmavihārā*)—*mettā, karuṇā, muditā, upekkhā*—serve as the moral foundation for compassion and fairness in assistance; (2) the Four Bases of Accomplishment (*Iddhipādā*)—*chanda, viriya, citta, vīmaṁsā*—function as inner drivers for effectiveness, focus, and continuous self-improvement; and (3) the Ten Perfections (*Pāramī*), particularly generosity, patience, truthfulness, resolution, and loving-kindness, constitute the pillars of volunteers' character marked by self-sacrifice, integrity, and perseverance. The integration of these three doctrinal sets yields systemic outcomes: mindful and wise decision-making under emergencies, accountability and transparency, cross-sector networking, and sustainable community empowerment. The authors propose a practical "3C Framework" for rescue volunteerism—Compassion (*Brahmavihārā*), Capability (*Iddhipādā*), and Character (*Pāramī*)—as a combined ethical compass and operational guide that fosters inspiration, psychological resilience, mission sustainability, and public trust in rescue organizations.

Keywords: Ethical values; Volunteerism; Rescue volunteers; Buddhist principles; Sukhsalanukroh Nakhon Pathom Foundation

บทนำ

งานจิตอาสาในสังคมไทยร่วมสมัย โดยเฉพาะภารกิจกู้ภัยที่ต้องเผชิญกับสถานการณ์ฉุกเฉิน เป็นพลังสำคัญที่สะท้อนถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละ และความรับผิดชอบต่อเพื่อนมนุษย์ การทำงานในลักษณะนี้มิได้เป็นเพียงการให้ความช่วยเหลือทางกายภาพเท่านั้น หากแต่ยังเป็นกิจกรรม

ที่หล่อหลอมคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ปฏิบัติงานอย่างลึกซึ้ง การที่อาสาสมัครยินดีอุทิศเวลา แรงกาย และกำลังทรัพย์ส่วนตัวเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน จึงเป็นปรากฏการณ์ที่ควรค่าแก่การศึกษาเชิงวิชาการเพื่อทำความเข้าใจฐานคิดทางจริยธรรมที่อยู่เบื้องหลัง

มูลนิธิสุขศาลานุเคราะห์นครปฐมเป็นองค์กรการกุศลที่ดำเนินงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยในจังหวัดนครปฐมและพื้นที่ใกล้เคียงมาเป็นเวลายาวนาน โดยมีอาสาสมัครเป็นกำลังสำคัญในการปฏิบัติภารกิจกู้ภัยฉุกเฉินตลอด 24 ชั่วโมง การดำเนินงานขององค์กรนี้สะท้อนการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะหลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่เลือกปฏิบัติ หลักอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนความมุ่งมั่นและการพัฒนาตนเอง และหลักบารมี 10 ที่เป็นแรงบันดาลใจให้อาสาสมัครอุทิศตนเพื่อภารกิจกู้ภัยอย่างต่อเนื่อง[4]

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์คุณค่าทางจริยธรรมของจิตอาสาตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (2) ศึกษาแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการสร้างแรงบันดาลใจ และการปฏิบัติงานของมูลนิธิสุขศาลานุเคราะห์นครปฐม และ (3) นำเสนอกรอบแนวคิดเพื่อใช้เป็นแนวทาง ในการพัฒนางานจิตอาสากู้ภัยให้มีทั้งประสิทธิภาพและคุณค่าทางจริยธรรม ผลการศึกษาคาดว่า จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคลากร ในองค์กรอาสาสมัคร และเป็นแนวทางในการเสริมสร้างจิตสาธารณะ ในสังคมไทยให้เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

1. คุณค่าทางจริยธรรมของจิตอาสาตามหลักพุทธธรรม

งานจิตอาสาในสังคมไทยเป็นกิจกรรมที่มีคุณค่าสูงยิ่ง โดยเฉพาะในภารกิจกู้ภัยที่ต้องเผชิญกับสถานการณ์ฉุกเฉินและเสี่ยงอันตราย คุณค่าทางจริยธรรมของงานจิตอาสากู้ภัยมีแก่นแท้มาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 3 หมวดหลัก คือ พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 และบารมี 10 ซึ่งแต่ละหมวดมีบทบาทเฉพาะในการหล่อหลอมจิตใจของอาสาสมัคร

1.1 พรหมวิหาร 4: รากฐานทางจริยธรรมของอาสาสมัคร

พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมประจำใจของพรหมหรือผู้ประเสริฐ เป็นธรรมที่ทำให้บุคคลเป็นที่พึ่งของผู้อื่นและของสังคม ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค สังคีติสูตร ในฐานะหลักธรรมที่ส่งเสริมให้บุคคลแผ่ความปรารถนาดีไปยังสรรพสัตว์ทั้งปวง [5] ประกอบด้วยองค์ธรรม 4 ประการ ที่ทำหน้าที่หล่อหลอมจิตสำนึกของอาสาสมัครดังนี้

[4] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 43, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, 2558), หน้า 124.

[5] ที.ปา. (ไทย) 11/308/280–283.

1) เมตตา (*Mettā*) คือความปรารถนาให้ผู้ประสบภัยมีความสุขและปลอดภัย เป็นแรงขับเคลื่อนพื้นฐานที่ทำให้อาสาสมัครลงมือปฏิบัติงานโดยไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ว่าผู้ประสบภัยจะเป็นใคร มีฐานะ เชื้อชาติ หรือศาสนาใดก็ตาม

2) กรุณา (*Karuṇā*) คือความสงสารที่ต้องการช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ เป็นพลังที่ผลักดันให้อาสาสมัครเข้าไปเผชิญกับความเสี่ยงในสถานการณ์ที่ยากลำบาก เช่น การเข้าระงับอัคคีภัย การช่วยเหลือผู้ประสบอุบัติเหตุจราจร หรือการเข้าค้นหา ผู้สูญหายในภัยพิบัติทางธรรมชาติ

3) มุทิตา (*Muditā*) คือความยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นปลอดภัยและมีชีวิตที่ดีขึ้น เป็นความสุขที่แท้จริงและยั่งยืนสำหรับผู้ให้ และเป็นพลังใจที่ทำให้อาสาสมัครสามารถปฏิบัติงานต่อเนื่องได้ แม้จะเหน็ดเหนื่อยเพียงใด

4) อุเบกขา (*Upekkhā*) คือการวางใจเป็นกลางและมีสติในสถานการณ์ที่ตึงเครียด เพื่อการตัดสินใจ ที่ถูกต้องและเป็นธรรม ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับหัวหน้าทีมหรือผู้ที่ต้องประเมินสถานการณ์ฉุกเฉิน อุเบกขายังช่วยให้อาสาสมัครยอมรับผลของการช่วยเหลือ ได้อย่างมีสติ ไม่ว่าจะเป็นความสำเร็จหรือความสูญเสีย[6]

การประยุกต์ใช้พรหมวิหาร 4 ในงานจิตอาสากู้ภัยจึงเป็นรากฐานสำคัญที่หล่อหลอมจิตสำนึกแห่งการเสียสละ เมตตาและกรุณาเป็นแรงขับเคลื่อนพื้นฐานที่ทำให้อาสาสมัครเข้าถึงและเข้าใจความทุกข์ของผู้ประสบภัย มุทิตาสร้างความสุขที่แท้จริงเมื่อเห็นความสำเร็จในการช่วยเหลือ ในขณะที่อุเบกขาช่วยรักษาความสมดุลทางอารมณ์และการตัดสินใจอย่างมีสติในสถานการณ์ที่ตึงเครียด

1.2 อิทธิบาท 4: พลังขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

อิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมแห่งความสำเร็จที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต [7] เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประสิทธิภาพของอาสาสมัคร ประกอบด้วยองค์ธรรม 4 ประการ ดังนี้

1) ฉันทะ (*Chanda*) คือความพอใจรักใคร่ในงานอาสาที่ทำ ทำให้สามารถทุ่มเทได้อย่างเต็มที่และไม่รู้สึกเหนื่อยหน่าย อาสาสมัครที่มีฉันทะจะมองงานกู้ภัยเป็นกิจกรรมที่มีคุณค่า ไม่ใช่ภาระหน้าที่

2) วิริยะ (*Viriya*) คือความเพียรพยายามและความอดทนในการฝึกฝนทักษะและปฏิบัติงาน แม้จะต้องเผชิญ กับอุปสรรคทางกายหรือใจ เช่น การฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง การออกปฏิบัติงานในสภาพอากาศที่เลวร้าย หรือการทำงานต่อเนื่องโดยไม่ได้พักผ่อนเพียงพอ

---

[6] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 43, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, 2558), หน้า 38.

[7] องฺ.จตุกฺก. (ไทย) 21/276/391.

3) จิตตะ (*Citta*) คือการมีสมาธิและจดจ่ออยู่กับภารกิจตรงหน้าอย่างเต็มที่ เพื่อลดความผิดพลาดและเพิ่มประสิทธิภาพในการกู้ภัย ความจดจ่อนี้สำคัญอย่างยิ่งในการปฏิบัติงานที่ต้องใช้ความแม่นยำ เช่น การปฐมพยาบาล การช่วยฟื้นคืนชีพ หรือการนำผู้บาดเจ็บออกจากซากปรักหักพัง

4) วิมังสา (*Vīmaṁsā*) คือการใช้ปัญญาในการพิจารณา ทบทวน และปรับปรุงการทำงานของตนเองและทีม อยู่เสมอ เพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้นในอนาคต รวมถึงการเรียนรู้จากเหตุการณ์ที่ผ่านมา เพื่อนำมาปรับปรุงแนวทางการช่วยเหลือในอนาคต

การประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 ในงานจิตอาสาช่วยให้อาสาสมัครสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิผลและมีความสุขทางใจ ฉันทะเป็นแรงขับเคลื่อนจากภายใน วิริยะช่วยให้เผชิญความยากลำบากได้อย่างไม่ย่อท้อ จิตตะเสริมสร้างสมาธิและความรอบคอบ และวิมังสาช่วยให้เกิดการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การบูรณาการหลักนี้จึงไม่เพียงเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติภารกิจ แต่ยังเป็นการพัฒนาคุณธรรมภายในที่นำไปสู่ความสำเร็จและความสุขอย่างยั่งยืน

1.3 บารมี 10: หลักคุณธรรมหล่อหลอมอุปนิสัยของอาสาสมัคร

บารมี 10 เป็นหลักคุณธรรมที่พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญเพียรอย่างยิ่งยวดเพื่อสร้างสมความดีให้บริบูรณ์ ปรากฏรายละเอียดในขุททกนิกาย จริยาปิฎก [8] เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตของบุคคลทั่วไป โดยเฉพาะในงานจิตอาสา ซึ่งสามารถถือเป็นการบำเพ็ญบารมีอย่างเป็นรูปธรรม ประกอบด้วย

1) ทานบารมี (*Dāna Pāramī*) การสละเวลา ทรัพย์สิน และแรงกายเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน เช่น อาสากู้ภัย ที่เสียสละเวลาส่วนตัวเพื่อออกช่วยเหลือผู้ประสบภัย

2) ศีลบารมี (*Sīla Pāramī*) การรักษาความประพฤติให้เป็นปกติ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นในขณะปฏิบัติหน้าที่ ปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด และไม่ฉวยโอกาสจากผู้ประสบภัย

3) เนกขัมมบารมี (*Nekkhamma Pāramī*) การลดละความเห็นแก่ตัวและความสุขส่วนตนเพื่ออุทิศตนให้แก่ส่วนรวม เช่น อาสาสมัครที่เสียสละความสุขสบายส่วนตัวเพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้อื่น

4) ปัญญาบารมี (*Paññā Pāramī*) การใช้สติปัญญาและความรู้ความสามารถในการแก้ไขปัญหา เช่น การฝึกฝนทักษะ การปฐมพยาบาลหรือการกู้ภัยเพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติงาน

5) วิริยบารมี (*Viriya Pāramī*) ความพากเพียรและความอดทนในการทำงาน แม้จะต้องเผชิญกับอุปสรรคหรือ ความยากลำบากทางกายและใจ

6) ขันติบารมี (*Khantī Pāramī*) ความอดทนต่อความเหนื่อยล้า ความเครียด และคำวิพากษ์วิจารณ์ต่าง ๆ เพื่อให้ภารกิจสำเร็จลุล่วง

[8] ขุ.จริยา. (ไทย) 33/1/715–738.

7) สัจจบารมี (*Sacca Pāramī*) การมีความซื่อสัตย์สุจริตและจริงใจในการทำงาน ไม่บิดเบือนข้อเท็จจริง เพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือส่วนรวม

8) อธิษฐานบารมี (*Adhiṭṭhāna Pāramī*) การตั้งมั่นในความตั้งใจที่จะทำความดี และช่วยเหลือผู้อื่นอย่างต่อเนื่อง

9) เมตตาบารมี (*Mettā Pāramī*) ความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์ และสรรพสัตว์อย่างไม่มีขีดจำกัด

10) อุเบกขาบารมี (*Upekkhā Pāramī*) การวางใจเป็นกลางและมีสติในทุกสถานการณ์ ไม่หวั่นไหวไปกับคำชื่นชม หรือคำตำหนิ เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเป็นปกติ[9]

การวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างบารมี 10 กับการทำงานของจิตอาสา พบว่าการปฏิบัติงานจิตอาสาสามารถพิจารณาได้ว่าเป็นการบำเพ็ญบารมีทั้ง 10 ประการอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะทานบารมี เมตตาบารมี และกรุณา เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญ ในขณะที่ปัญญาบารมีและวิริยบารมีช่วยให้อาสาสมัครมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติภารกิจและการแก้ไขปัญหา การบูรณาการหลักบารมี 10 เข้ากับงานจิตอาสาจึงไม่เพียงยกระดับคุณค่าทางจริยธรรมของอาสาสมัคร แต่ยังเป็นแนวทางยั่งยืนในการพัฒนาบุคคลให้มีคุณธรรมและสร้างสรรค์สังคมที่เปี่ยมด้วยการให้อย่างแท้จริง

2. การสร้างแรงบันดาลใจและแนวทางการทำงานของมูลนิธิสุขศาลานุเคราะห์นครปฐม

ในสังคมปัจจุบัน งานจิตอาสาได้กลายเป็นพลังสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนและเติมเต็มช่องว่างที่ภาครัฐและภาคเอกชนอาจเข้าไม่ถึง โดยเฉพาะในสถานการณ์วิกฤตต่าง ๆ เช่น ภัยพิบัติทางธรรมชาติหรืออุบัติเหตุร้ายแรง การทำความเข้าใจปัจจัยภายในที่สร้างแรงบันดาลใจและแนวทางการทำงานของจิตอาสาอย่างมีประสิทธิภาพจะช่วยให้สามารถพัฒนาบุคลากรอาสาสมัครได้อย่างยั่งยืน

2.1 ปัจจัยภายในที่สร้างแรงบันดาลใจตามมุมมองพุทธศาสนา

งานจิตอาสาเป็นกิจกรรมที่มีคุณค่าทางจริยธรรมสูงยิ่ง โดยแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ทำให้อาสาสมัคร ทุ่มเทแรงกายแรงใจโดยไม่หวังผลตอบแทนนั้น มาจากปัจจัยภายในจิตใจเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ ได้จากกรอบแนวคิดของพุทธศาสนาดังนี้

1) เมตตาและกรุณา: รากฐานแห่งการช่วยเหลือ ปัจจัยภายในที่สำคัญที่สุดในการทำงานจิตอาสาคือเมตตาและกรุณา ซึ่งเป็นแก่นของพรหมวิหาร 4 การที่บุคคลเห็นความทุกข์ยากของผู้อื่นแล้วเกิดความรู้สึกอยากเข้าไปช่วยเหลือทันทีนั้น แสดงให้เห็นถึงเมตตาและกรุณาที่เกิดขึ้นในจิตใจ[10]

---

[9] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 43, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, 2558), หน้า 273–274.

[10] ที.ม. (ไทย) 10/305/358.

2) อนัตตา: การละวางความเห็นแก่ตัว หลักธรรมเรื่องอนัตตาเป็นอีกหนึ่งปัจจัยภายในที่สร้างแรงบันดาลใจได้อย่างลึกซึ้ง การตระหนักว่าสรรพสิ่งล้วนเป็นอนัตตาและไม่มีตัวตนที่ยึดมั่นถือมั่นได้ ทำให้บุคคลสามารถละวางความยึดติดในตนเองและมองเห็นความเชื่อมโยงกับผู้อื่นได้ง่ายขึ้น เมื่อความเห็นแก่ตัวลดลง ความรู้สึกอยากช่วยเหลือผู้อื่นจะเกิดขึ้นตามมาโดยธรรมชาติ

3) การบำเพ็ญบารมี: การสร้างสมคุณความดี การทำงานจิตอาสาในมิติทางพุทธศาสนาคือการบำเพ็ญบารมี 10 ประการ โดยเฉพาะทานบารมี วิริยบารมี และขันติบารมี การที่บุคคลตัดสินใจทำความดีอย่างต่อเนื่องนั้น เกิดจากความตั้งมั่นในจิตที่จะสร้างสมคุณงามความดีเพื่อความสมบูรณ์แห่งชีวิต[11]

2.2 หลักการทำงานของจิตอาสาตามแนวทางจิตอาสาพระราชทาน 904

หลักสูตรจิตอาสา 904 ซึ่งจัดขึ้นภายใต้พระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นแบบอย่างที่โดดเด่นในการหล่อหลอมจิตสำนึกแห่งการให้และการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง [12] แนวทางของจิตอาสา 904 มีหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ (1) การบำเพ็ญประโยชน์ อย่างมีจิตสำนึกโดยตระหนักถึงการอุทิศตนเพื่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (2) การทำงานด้วยความสามัคคีและวินัย โดยยึดถือกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด และ (3) การพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เช่น การฝึกอบรมการปฐมพยาบาลเบื้องต้น และการกู้ภัย ในสถานการณ์ฉุกเฉิน หลักการเหล่านี้สอดคล้องอย่างยิ่งกับหลักอิทธิบาท 4 และบารมี 10 ของพุทธศาสนา

2.3 หลักการทำงานของจิตอาสาในเชิงบูรณาการ

การทำงานจิตอาสาที่มีประสิทธิภาพประกอบด้วยหลักการสำคัญ 4 ประการ ที่ทำงานประสานกันอย่างเป็นระบบ [13] ดังนี้

1) แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivation) ที่บริสุทธิ์ ซึ่งสัมพันธ์โดยตรงกับหลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตาที่ผลักดันให้เกิดความปรารถนาดีต่อผู้ประสบภัย กรุณาที่เร่งเร้าให้รีบเข้าช่วยเหลือ มุทิตาที่ก่อให้เกิดความอิ่มใจเมื่อเห็นผู้อื่นปลอดภัย และอุเบกขาที่ช่วยรักษาสมดุลจิตใจ

2) การปฏิบัติที่มุ่งเน้นผลลัพธ์เชิงบวก โดยมีการวางแผนและกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน การประเมินความต้องการที่แท้จริงของชุมชน และการสร้างความต่อเนื่องและความยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับวิมังสาในอิทธิบาท 4 ที่ใช้ปัญญาในการพิจารณาและปรับปรุงงาน

---

[11] ขุ.อป. (ไทย) 32/1/1–20.

[12] ศูนย์อำนวยการใหญ่จิตอาสาพระราชทาน, คู่มือจิตอาสา 904, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์อำนวยการใหญ่จิตอาสาพระราชทาน, 2562), หน้า 12–18.

[13] Robert A. Stebbins, "Volunteering: A Serious Leisure Perspective," **Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly**, Vol. 25 No. 2 (June 1996): 211–224.

3) การมีส่วนร่วมและเครือข่ายความร่วมมือ (Networking) ที่เกิดจากการผนึกกำลังของบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ผ่านการทำงานเป็นทีม การสร้างเครือข่าย และการเสริมพลังชุมชน ซึ่งสะท้อนหลักการแห่งสังฆคุณและการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี

4) ความรับผิดชอบและจรรยาบรรณ (Accountability and Ethics) คือหลักประกันทางศีลธรรมที่ทำให้งานจิตอาสาน่าเชื่อถือ ซึ่งสอดคล้องกับศีลบารมีและสัจจบารมีในบารมี 10

3. สภาพทั่วไปของมูลนิธิสุขศาลานุเคราะห์นครปฐม

มูลนิธิสุขศาลานุเคราะห์นครปฐมเป็นองค์กรการกุศลที่ก่อตั้งขึ้นมากว่าหนึ่งศตวรรษ เพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้ประสบอุบัติเหตุและสาธารณภัย รวมถึงการจัดการศพไร้ญาติ โดยมีกำลังสำคัญคือหน่วยกู้ภัยเคลื่อนที่เร็วที่พร้อมออกปฏิบัติการแข่งกับเวลา เพื่อรักษาชีวิตผู้บาดเจ็บโดยไม่คำนึงถึงฐานะหรือภูมิหลังของผู้ประสบเหตุ[14]

ปัจจุบันมูลนิธิสุขศาลานุเคราะห์นครปฐมตั้งอยู่ที่ถนน 25 มกรา อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มีเครือข่ายขยายไปในทุกอำเภอของจังหวัด ได้แก่ เมือง นครชัยศรี กำแพงแสน สามพราน ดอนตูม บางเลน และพุทธมณฑล รวมถึงจุดย่อยต่าง ๆ เช่น ชัยศรี ขุนแก้ว วัดละมุด สามพราน กำแพงแสน บ่อพลับ ลำพยา ตากอง ทัพหลวง เจ็ดแยก พระประโทน วัดใหม่บ่อเกลือ และสามง่าม ซึ่งช่วยให้การปฏิบัติงานครอบคลุมพื้นที่ได้อย่างทั่วถึง

ในด้านวัตถุประสงค์ มูลนิธิมีตราสารชัดเจน ครอบคลุมการช่วยเหลือผู้ประสบภัย การจัดการศพและตั้งสุสาน การส่งเสริมพระพุทธศาสนา การบำเพ็ญกุศลทั่วไป และการร่วมมือกับองค์กรกุศลอื่น ๆ โดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง คณะกรรมการมูลนิธิมีจำนวน 21–35 คน มีวาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปี และแบ่งหน้าที่ชัดเจน ประกอบด้วยประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก และฝ่ายต่าง ๆ ซึ่งทำหน้าที่กำหนดนโยบาย ควบคุมการเงิน จัดทำรายงาน และแต่งตั้งอนุกรรมการหรือที่ปรึกษา

ในส่วนของระเบียบข้อปฏิบัติ มูลนิธิกำหนดให้อาสาสมัครแต่งกายด้วยเครื่องแบบทุกครั้งที่ออกปฏิบัติหน้าที่ เพื่อรักษาภาพลักษณ์และป้องกันการแอบอ้าง การขึ้นทะเบียนรถกู้ภัยและรถจักรยานยนต์เคลื่อนที่เร็วต้องมีอุปกรณ์การแพทย์ฉุกเฉินครบถ้วนและติดสติ๊กเกอร์บ่งบอกสังกัดชัดเจน ในกรณีการขนย้ายผู้ป่วย รถกู้ภัยสามารถช่วยหรือขนย้ายผู้ป่วยได้เฉพาะผู้ป่วยสีเขียวเท่านั้น หากเป็นผู้ป่วยสีเหลืองหรือสีแดง ต้องร้องขอรถ ALS จากโรงพยาบาลสนับสนุน มูลนิธิยังได้ปรับปรุงรูปแบบการบริหารงานในแต่ละจุดให้เป็นระบบ คณะกรรมการ เพื่อให้การดำเนินงานมีความรัดกุม มีมาตรฐาน และสามารถขับเคลื่อนกิจการ เพื่อประโยชน์สาธารณะได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

[14] มูลนิธิสุขศาลานุเคราะห์นครปฐม, “ข้อมูลและภารกิจขององค์กร,” [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.yellowpages.co.th/profile/มูลนิธิสุขศาลานุเคราะห์นครปฐม [19 พฤษภาคม 2569].

4. วิเคราะห์การบูรณาการหลักพุทธธรรมในงานจิตอาสากู้ภัย

การทำงานของจิตอาสากู้ภัยของมูลนิธิสุขศาลานุเคราะห์นครปฐมมิได้เป็นเพียงการให้ความช่วยเหลือทางกายภาพเท่านั้น หากแต่เป็นการสะท้อนคุณค่าทางจริยธรรมที่ลึกซึ้งซึ่งหล่อหลอมมาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา การวิเคราะห์ในส่วนนี้จะแสดงให้เห็นว่าหลักธรรมทั้งสามหมวดทำงานร่วมกันอย่างไรในการขับเคลื่อนภารกิจขององค์กร

หลักพรหมวิหาร 4 เป็นแกนสำคัญที่กำหนดท่าทีและจิตสำนึกของอาสาสมัคร เมตตาเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดความปรารถนาดีต่อผู้ประสบภัย กรุณาเป็นพลังผลักดันให้เร่งเข้าช่วยเหลือ เพื่อลดทุกข์ของผู้อื่น มุทิตาสร้างความอิ่มใจและความสุขเมื่อเห็นผู้อื่นปลอดภัย ขณะที่อุเบกขา ช่วยให้อาสาสมัครสามารถรักษาสมดุลจิตใจและตัดสินใจได้อย่างถูกต้องในสถานการณ์ที่กดดัน คุณธรรมเหล่านี้มิได้เพียงยกระดับจิตใจของผู้ปฏิบัติ แต่ยังสร้างความเชื่อมั่นแก่สังคมว่า งานกู้ภัยดำเนินไปอย่างเที่ยงตรงและมีคุณค่า[15]

หลักอิทธิบาท 4 เป็นกลไกภายในที่ขับเคลื่อนการทำงานของจิตอาสาให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ฉันทะช่วยให้อาสาสมัครทำงานด้วยความรักและความเต็มใจ วิริยะทำให้สามารถอดทนต่ออุปสรรค และความเหน็ดเหนื่อย จิตตะสร้างสมาธิและความจดจ่อในภารกิจ ขณะที่วิมังสาเป็นเครื่องมือ ทบทวนและพัฒนาแนวทางปฏิบัติให้ดียิ่งขึ้น หลักธรรมเหล่านี้ทำให้จิตอาสามีความมั่นคงทางใจ และสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง การบำเพ็ญบารมี 10 โดยเฉพาะทานบารมี กรุณาบารมี วิริยบารมี และขันติบารมี สะท้อนให้เห็น ถึงการเสียสละเวลา แรงกาย และทรัพย์สินของอาสาสมัคร เพื่อประโยชน์ส่วนรวม การกระทำเช่นนี้ มิใช่เพียงการทำความดีชั่วครั้งชั่วคราว แต่เป็นการฝึกฝน และ สะสมคุณธรรมที่ยั่งยืนการปฏิบัติงานกู้ภัยจึงเป็นเสมือนการบำเพ็ญบารมีในชีวิตประจำวันที่หล่อหลอมให้อาสาสมัครมีความแข็งแกร่งทั้งกายและใจ

เมื่อพิจารณาในภาพรวม งานจิตอาสากู้ภัยของมูลนิธิสุขศาลานุเคราะห์นครปฐมจึงสะท้อนการบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่เป็นรูปธรรม โดยพรหมวิหาร 4 สร้างรากฐานของความเอื้ออาทร อิทธิบาท 4 เสริมพลังให้การทำงานมีประสิทธิภาพ และบารมี 10 ชี้แนวทาง ของการบำเพ็ญคุณความดีอย่างต่อเนื่อง คุณค่าทางจริยธรรมเหล่านี้ไม่เพียงส่งผลต่อจิตใจ ของอาสาสมัครให้มั่นคงและสงบสุข แต่ยังทำให้งานกู้ภัยเป็นพลังที่ยั่งยืนในการสร้างความมั่นคง ความเมตตา และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในสังคมไทย

[15] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย, พิมพ์ครั้งที่ 39, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, 2557), หน้า 657–660.

5. องค์ความรู้ใหม่: กรอบแนวคิด 3C Framework

จากการวิเคราะห์ข้างต้น ผู้เขียนเสนอกรอบแนวคิด "3C Framework" สำหรับงานจิตอาสากู้ภัย ที่ผสานหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งสามหมวดเข้าด้วยกัน เพื่อใช้เป็นเข็มทิศเชิงจริยธรรม และแนวทางปฏิบัติสำหรับองค์กรอาสาสมัครและบุคลากรกู้ภัย ประกอบด้วย

1) Compassion (พรหมวิหาร 4) หมายถึง ความเอื้ออาทรและจิตใจที่ปรารถนาดีต่อผู้อื่น เป็นรากฐานทางจริยธรรม ที่ทำให้อาสาสมัครเข้าถึงและเข้าใจความทุกข์ของผู้ประสบภัย พร้อมทั้งสามารถรักษาสมดุลจิตใจในสถานการณ์ที่กดดัน องค์ประกอบนี้ตอบโจทย์ "จะช่วยเพื่ออะไร" และ"ช่วยด้วยจิตใจอย่างไร"

2) Capability (อิทธิบาท 4) หมายถึง ความสามารถและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เป็นพลังขับเคลื่อนภายใน ที่ทำให้อาสาสมัครมีความมุ่งมั่น พากเพียร จดจ่อ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง องค์ประกอบนี้ ตอบโจทย์ "จะช่วยอย่างไรให้สำเร็จ" และ"จะพัฒนาตนเองอย่างไรให้ดียิ่งขึ้น"

3) Character (บารมี 10) หมายถึง คุณลักษณะส่วนบุคคลที่หล่อหลอมจากการบำเพ็ญคุณธรรม เป็นเสาหลัก ของอุปนิสัยที่เสียสละ ซื่อสัตย์ อดทน และยืนหยัดต่ออุปสรรค องค์ประกอบนี้ตอบโจทย์ "จะเป็นอาสาสมัครที่ดีและยั่งยืนได้อย่างไร"

กรอบแนวคิด 3C Framework นี้สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการ (1) คัดเลือกและประเมินอาสาสมัครใหม่ (2) ออกแบบหลักสูตรการฝึกอบรมที่ครอบคลุมทั้งทักษะ จิตใจ และอุปนิสัย (3) สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นทั้งประสิทธิภาพและคุณธรรม และ (4) สื่อสารคุณค่า ขององค์กรกู้ภัยต่อสาธารณะส่งผลให้เกิดความไว้วางใจและการสนับสนุนจากสังคม

ภาพที่ 1 โมเดลแนวคิด "3C Framework" สำหรับงานจิตอาสากู้ภัย

ที่มา: ผู้เขียนพัฒนาขึ้นจากการสังเคราะห์หลักพุทธธรรม โดยใช้เครื่องมือ *Instant 5.5 ใน ChatGPT].* สืบค้นเมื่อ 19 พฤษภาคม 2569, จาก https://chatgpt.com

สรุป

งานจิตอาสากู้ภัยมิใช่เพียงการช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางกายภาพเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการบำเพ็ญคุณธรรมที่เชื่อมโยงหลักพุทธธรรมเข้ากับการปฏิบัติงานอย่างเป็นรูปธรรม โดยหลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ทำหน้าที่เป็นรากฐานทางจริยธรรมที่หล่อหลอมจิตสำนึกแห่งการเสียสละและความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ ส่วนหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เป็นกลไกภายในที่ช่วยเสริมสร้างความมุ่งมั่น ความเพียร สมาธิ และการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง ขณะที่บารมี 10 โดยเฉพาะทานบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี และสัจจบารมี เป็นหลักคุณธรรมที่ทำให้อาสาสมัครสามารถปฏิบัติหน้าที่ด้วยความอดทน ซื่อสัตย์ และอุทิศตนเพื่อส่วนรวมได้อย่างยั่งยืน

การศึกษายังพบว่า การบูรณาการหลักธรรมทั้งสามหมวดเข้าด้วยกันก่อให้เกิด "ระบบคุณธรรม" ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรกู้ภัยอย่างเป็นระบบ ทั้งในด้านการตัดสินใจที่มีสติและปัญญา การทำงานร่วมกันเป็นทีม ความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน และการสร้างความไว้วางใจจากสังคม อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจและแรงบันดาลใจให้อาสาสมัครสามารถปฏิบัติงานท่ามกลางสถานการณ์ที่กดดันและเสี่ยงอันตรายได้อย่างมั่นคง องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาคือกรอบแนวคิด "3C Framework" ซึ่งประกอบด้วย Compassion (พรหมวิหาร 4) Capability (อิทธิบาท 4) และ Character (บารมี 10) อันเป็นกรอบแนวคิดที่สามารถใช้เป็นแนวทาง ในการพัฒนางานจิตอาสาและองค์กรกู้ภัยให้มีทั้งประสิทธิภาพและคุณค่าทางจริยธรรม

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ องค์กรอาสาสมัครและหน่วยงานกู้ภัยควรนำกรอบแนวคิด 3C Framework ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรอบรมอาสาสมัคร โดยบรรจุเนื้อหาที่ครอบคลุมทั้งด้านจิตใจ (Compassion) ทักษะการปฏิบัติงาน (Capability) และการพัฒนาอุปนิสัย (Character) อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการเรียนรู้หลักพุทธธรรม ผ่านกิจกรรมเชิงปฏิบัติ เช่น การจัดอบรมสมาธิ การฝึกเจริญเมตตาภาวนา และการถอดบทเรียน จากภารกิจที่ผ่านมาเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของการเป็นจิตอาสา

2) ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาเชิงประจักษ์ในรูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพหรือเชิงปริมาณ เพื่อทดสอบประสิทธิผลของกรอบแนวคิด 3C Framework กับกลุ่มอาสาสมัครจริงในมูลนิธิสุขศาลานุเคราะห์นครปฐมและองค์กรกู้ภัยอื่น ๆ รวมทั้งศึกษาเปรียบเทียบกับหลักจริยธรรมของจิตอาสาในศาสนาอื่น เพื่อขยายองค์ความรู้ในเชิงบูรณาการ นอกจากนี้ ควรศึกษาผลกระทบของการประยุกต์หลักพุทธธรรมต่อสุขภาวะทางจิตและการคงอยู่ในงานของอาสาสมัครในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. พิมพ์ครั้งที่ 39. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, 2557.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 43. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, 2558.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 31. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, 2561.

มูลนิธิสุขศาลานุเคราะห์นครปฐม. **"ข้อมูลและภารกิจขององค์กร."** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.yellowpages.co.th/profile/มูลนิธิสุขศาลานุเคราะห์นครปฐม [19 พฤษภาคม 2569].

ศูนย์อำนวยการใหญ่จิตอาสาพระราชทาน. **คู่มือจิตอาสา 904**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์อำนวยการใหญ่จิตอาสาพระราชทาน, 2562.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561–2580**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2561.

Stebbins, Robert A. "Volunteering: A Serious Leisure Perspective." **Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly**, Vol. 25 No. 2 (June 1996): 211–224.